

ابن رشد

و کتاب بدایة المجدد

جهاندار امینی
دانشجوی کارشناسی ارشد
رشته فقه مقارن و حقوق جزا
دانشگاه مذاهب اسلامی
jahandaramin@yahoo.com

ابوالولید، محمد بن احمد بن رشد، معروف به ابن رشد
حنیه در سال ۵۲۰ هـ. ق. ۱۱۲۶ میلادی در قرطبه یکی
از مراکز اندیشه و علم در اندلس (اسپانیا) متولد شد.

او در خانواده‌ای که مهد علم و فقاہت بود، پرورش
یافت. پدر و جد وی هر دو منصب قاضی القضاہ اندلس
را بر عهده داشتند و از فقیهان و عالمان نامدار زمان خود
بودند. ابن رشد در جوانی اکثر علوم زمان خویش را فرا
گرفت و در این زمینه تبحر خاصی یافت و در ریاضیات،
طبیعیات، نجوم، فلسفه و طب، مهارت یافت.

در سال ۵۴۸ هـ. ق. به دعوت عبدالمومن که در صدد
تاسیس مدارس علمی بود، به مراکش رفت و در آنجا
کتابی در طب عمومی، موسوم به الکلیات نوشت. آن
چنان که مشهور است، ابن رشد بنا بر توصیه ابن طفیل
(یکی از دانشمندان و فیلسوفان زمان ابویعقوب پسر
و جانشین عبدالمومن بوده است) به شرح آثار ارسطو
پرداخت که معروف ترین کتاب وی، تفسیر او بر کتاب
ما بعد الطبیعه ارسطو است. در سال ۵۶۵ هـ. ق. قاضی
/شبیلیه شد و پس از دوسال به قرطبه بازگشت و منصب
قاضی القضاہ را بر عهده گرفت.

ابتدا ابن رشد جایگاه بسیار والا و ارجمندی در میان
مردم و در نزد پادشاهان داشته است، اما پس از ۱۰
سال بر اثر فشار افکار عمومی ویا به واسطه غرض
ورزیهای شخصی، ابن رشد متهم به کفر و زندقہ گردید
و مقام و منزلت وی نزد خلیفه کاسته گردید؛ لذا فرمان
داد تا کتابهایش را بسوزانند. سپس او را با جمعی از
اهل فلسفه و علم به قبیله یهودی نشین در جنوب
شرقی قرطبه، موسوم به السیانه تبعید کردند. ابن رشد،
فیلسوف و مسلمانی راستین بود و از استواری خاصی
در ایمانش برخوردار بود و در اندیشه خود تناقضی میان
باور به آموزشهای دین و آموزشهای عقل و فلسفه
نمی یافت؛ چنانکه عقل ستایی وی نیز تناقضی با

ایمان گرایبی وی نداشت است. بنابراین، تصویری که در
سده‌های میانه و در محافل اسکولاستیک و کلیسایی
از وی ساخته شده است و او را اندیشمندی بی ایمان
معرفی نموده است، به هیچ وجه درست نیست. ابن رشد
در مراکش در صفر سال ۵۹۵ هـ. ق. در سن هفتاد و دو
سالگی وفات یافت.

نخست جسد وی در مراکش مدفون شد، اما بعد از
سه ماه جسد او را به قرطبه منتقل نمودند و در آن جا
به خاک سپردند.

آثار:

ابن رشد در سراسر سده‌های میانه و نیز در دوران
رنسانس اروپا، بیش از هر چیز به عنوان شارح بزرگ
نوشته‌های ارسطو مشهور بوده است. وی را می‌توان
یکی از بزرگ ترین مفسران آثار ارسطو در تمامی
دورانها به شمار آورد. به طوری که شعاری در این باره
معروف شده بود که می‌گفت: «طبیعت تفسیر شده
از سوی ارسطو و ارسطوی تفسیر شده از سوی ابن
رشد». ابن رشد افزون بر تفسیرها و شرحهای خود
بر آثار ارسطو، دارای نوشته‌های مستقلی است که هر
یک از ارزش ویژه فلسفی و پژوهشی برخوردار است. از
جمله آثار وی در زمینه فلسفه عبارتند از:

- تفسیر ما بعد الطبیعه؛
- شرح کتاب البرهان ارسطو؛
- تخلص کتاب الخطابه؛

ابن رشد در
سراسر سده‌های
میانه و نیز در دوران
رنسانس اروپا،
بیش از هر چیز به
عنوان شارح بزرگ
نوشته‌های ارسطو
مشهور بوده است.
وی را می‌توان
یکی از بزرگ ترین
مفسران آثار ارسطو
در تمامی دورانها به
شمار آورد

- شرح کتاب النفس ارسطو؛

فقهای بزرگ ظاهریه، زیسته‌اند که می‌توان از، ابن حزم، سفیان ثوری، ابن ابی لیلی و ...
- تخریج اقوال فقها از متن کتابهای معتبر فقهی
- استناد به آیه‌های قرآن، مرتبط با موضوعات و تخریج احادیث از مصادر معتبر حدیثی
- موافقت با قیاس به دلیل اینکه وقایع، غیر منتهای و نصوص منتهای است.
- در هر مسئله‌ای قول جمهور و نظرات شاذ مذاهب را ذکر نموده است.
- مخالف تقلید و طرفدار سرسخت اجتهاد.
- در بعضی از مسائل، به بیان نظر صحابه و موافقت رای جمهور با آراء آنان پرداخته است.

نوشته‌های مستقل در باب فلسفه :
- تهافت التهافت، رد بر تهافت الفلاسفه غزالی؛
- مقاله فی جوهر الفلک

نوشته‌های کلامی و فقهی :

- بدایة المجتهد و نهایة المقتصد - دعاوی؛
- المختصر المتصفی - رساله فی الصحایا؛
- التحصیل - رساله فی الخراج.
و دهها نوشته دیگر در صرف و نحو، پزشکی، نجوم و ... به رشته تحریر در آورده است که آثار وی را بالغ بر هفتاد اثر به حساب می‌آورند.

منابع :

- قرطبی، ابن رشد، بدایة المجتهد، سید محمد بحر العلوم، تهران، مجمع جهانی تقریب.
- دایرة المعارف بزرگ اسلامی، تهران، مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی، کاظم موسوی بجنوردی، ۱۳۷۴.

معرفی کتاب :

بدایة المجتهد و نهایة المقتصد کتابی است فقهی، مشتمل بر آراء فقها مذاهب مختلف از جمله مذاهب چهارگانه اهل سنت و مذهب ظاهریه می‌باشد. این کتاب دارای مقدمه‌ای است در باب اصول و مباحث الفاظ و اختلاف فقهاء که ابن رشد اختلاف فقها را این موارد بر می‌شمرد :
- اشتراک الفاظ؛
- لفظ عام یراد به الخاص؛
- حقیقت و مجاز؛
- تعارض بین ادله.

بخشهای اصلی کتاب، هفتاد بخش می‌باشد که ۲۰ بخش آن در باب عبادات و ۵۰ بخش دیگر آن موضوعات دیگر فقه از جمله : معاملات، حدود، دیات ... می‌باشد. ابن رشد کتاب بیع را با نکاح آغاز می‌کند با این استدلال که نکاح، مهم‌ترین عقدی است که فرد ملزم به انعقاد آن می‌گردد.

ابن رشد هدف خود را از تالیف این کتاب، این چنین بیان می‌کند: آشنایی خود با مسائل اختلافی در مذاهب مختلف و بیان مسائل متفق علیه با بررسی ادله آنها و اسم کتاب خود را بدایة المجتهد نامیدم تا آغاز کاری باشد برای کسی که در فقه مذاهب می‌خواهد اجتهاد کند؛ زیرا مجتهد باید با آراء فقهی فقهاء و ادله آنان آشنایی داشته باشد.

ویژگیهای کتاب :

- تسلط ابن رشد بر آراء مذاهب مختلف از جمله مذاهب اربعه و مذهب ظاهریه و این بدین سبب است که در اندلس که محل زندگی ابن رشد بوده است،

